

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

07-02-89М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних завдань та самостійної роботи

з навчальної дисципліни
«Філософія права»

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Право»
спеціальності 081 «Право»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з якості
Навчально-наукового інституту права
Протокол № 8 від «26» лютого 2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія права» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності 081 «Право» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Матвійчук А. В. – Рівне : НУВГП, 2020. – 27 с.

Укладач: Матвійчук А. В., доктор філософських наук, професор, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Відповідальний за випуск: Міщук І. В., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Керівник групи забезпечення
спеціальності 081 «Право»

Кафарський В. І.

ЗМІСТ

Передмова	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура	5
1.1. Опис навчальної дисципліни	5
1.2. Тематика практичних занять	6
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики	7
1.4. Критерії та шкала оцінювання	7
2. Плани практичних занять	9
3. Самостійна робота студентів	16
4. Рекомендована література	24

© А. В. Матвійчук, 2021

© НУВГП, 2021

ПЕРЕДМОВА

В умовах глобальної трансформації суспільно-політичного життя України філософське осмислення правових процесів набуває особливого значення. Саме філософсько-правовий аналіз дозволяє виявити культурно-історичну специфіку національної правової системи; особливості правового мислення в різні епохи і в сучасному світі; обґрунтувати принципи, способи формулювання моральних, справедливих правових установлень.

Відзначаючи значення Філософії права її варто розглядати у контексті завдань утвердження ідей демократії й розбудови громадянського суспільства. Опанування філософсько-правових знань обґрунтовано розглядати як потужний засіб промоції повноцінного й відповідального громадянства та стимулювання активної участі у демократичних процесах. Сформовані й глибокі філософсько-правові знання сприяють формуванню гуманістичного праворозуміння, що визначає у перспективі уявлення майбутнього правника про місце права у системі суспільних відносин, а також характер правової реалізації цих відносин певними юридичними засобами, способами та методами з метою приведення їх у відповідність до потреб суспільства, забезпечення у ньому порядку та стабільності.

Визнаючи безсумнівну ґносеологічну та методологічну цінність Філософії права як науки, необхідно відзначити, що вона має значну дидактичну цінності для студентів юридичного профілю. Адже стратегічною метою підготовки спеціаліста-юриста є формування високопрофесійної, морально стійкої особистості, здатної ефективно вирішувати задачі, поставлені перед нею суспільством і державою. Саме для досягнення даної мети у структурі навчальних дисциплін навчального плану підготовки юриста-спеціаліста особливе місце займає ***Філософія права***.

По-перше, Філософія права сприяє формулюванню справді гуманістичного правового світогляду й праворозуміння майбутнього юриста.

По-друге, саме Філософія права здатна сформувати начала, що систематизують конгломерат правових знань, озброїти студента методологією пізнання правових явищ.

По-третє, будучи інтегральною наукою, Філософія права забезпечує міждисциплінарні зв'язки юридичних наук між собою і з іншими гуманітарними науками.

Програма курсу «Філософія права» розрахована на слухачів, що вже мають базовий рівень знань і уявлень про філософію та теорію держави та права.

У зв'язку з вище означеним особливого значення набуває викладання дисципліни «Філософія права» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності 081 «Право». Вивчення вказаної дисципліни забезпечує формування інтегральної компетентності майбутнього правника щодо здатності розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Методичні вказівки до практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія права» розроблені з урахування змісту й освітніх цілей відповідної освітньої програми. Вказівки містять опис навчальної дисципліни, тематику практичних занять. Крім того для зручності студентів щодо розуміння можливостей здобуття позитивних оцінок описані контрольні заходи та засоби діагностики та показано критерії та шкала оцінювання.

Система оцінювання результатів вивчення дисципліни «Філософія права» базується на таких принципах обґрунтованості (співмірність оцінки рівню результатів навчання); неупередженості (об'єктивності результатів оцінювання, їх незалежність від суб'єктивної думки того, хто здійснює оцінювання); прогнозованості (система оцінювання є заздалегідь визначеною і доступною кожному студентові). Прозора та зрозуміла система оцінювання є додатковим стимулом для реалізації завдань вивчення дисципліни «Філософія права» і загалом для належного виконання освітньо-професійної програми для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності 081 «Право».

Окрема увага у методичних вказівках зосереджена на самостійній роботі та завданнях з навчальної дисципліни «Філософія права». Методичні вказівки також містять список рекомендованої літератури, який втім, носить орієнтовний характер.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1 Опис навчальної дисципліни

Мета курсу: 1) ознайомлення студентів із специфікою предмету; 2) основними теоретико-правовими ідеями і поглядами, що склалися у філософії права; 3) оволодіння студентами основними філософсько-правовими поняттями і категоріями.

Вимоги до знань та вмінь:

Студент повинен знати:

✓ основні методологічні підходи до визначення тих явищ, які відображаються термін поняттям «право»;

✓ основні аргументи, які наводяться представниками кожного з основних типів праворозуміння (позитивістського та природничого) та класифікації різновидів останніх.

Студент повинен уміти:

✓ обґрунтовувати свою світоглядну та громадську позицію;

✓ науково аналізувати соціально значущі проблеми й процеси, факти і явища суспільного життя;

✓ застосовувати філософсько-правові аргументи для аналізу інтерпретацій та критики різноманітних практичних юридичних рішень, особливо з питань прав та свобод людини і громадянина.

✓ вести діалог як засіб вирішення соціальних, етичних та правових проблем досягнення консенсусу.

Вивчення дисципліни «Філософія права» має наметі формування низки компетентностей:

1. Загальні компетентності

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

2. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК12. Здатність розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника.

Зміст вивчення дисципліни «Філософія права» сформульований у таких термінах результатів навчання:

1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

4. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

1.2 Тематика практичних занять

п/п	Назва теми
Модуль 1: Філософія права: зміст та призначення	
1	Філософія права як наука.
2	Методологія і принципи філософії права.
3	Основні типи праворозуміння: філософський дискурс.
4.	Характеристика основних етапів становлення філософії права.
Модуль 2: Філософсько-правова проблематика	
5	Онтологічні питання філософії права: природа й структура права.
6	Антропологічний та аксіологічний вимір права.
7	Інституційний вимір права.

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться за формами:

- оцінювання роботи студентів на лекціях;
- усне опитування на практичних заняттях;
- виконання контрольних робіт та тестових завдань;
- участь в обговоренні проблемних питань;
- розв'язування ситуаційних завдань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Філософія права» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час виголошення промов;
- вміння аналізувати публічні виступи.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

- 0% - завдання не виконано;
- 40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль 1 (максимальна кількість балів – 50)

Виконання завдань практичної роботи – 20 балів

Виконання індивідуального завдання (реферат) – 10 балів

Підсумковий модульний контроль (тестування) – 20 балів

Змістовий модуль 2 (максимальна кількість балів – 50)

Виконання завдань практичної роботи – 20 балів

Написання контрольної роботи – 10 балів

Підсумковий модульний контроль (тестування) – 20 балів

Шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Відмінно
82-89 балів	Добре
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	Задовільно
35-59 балів	
1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Тема 1. Філософія права як наука

План

1. Філософія права: предмет і завдання.
2. Філософсько-правова рефлексія.
3. Різноманіття концепцій філософії права.
4. Місце філософії права у системі наук. Основні питання і функції філософії права.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати предмет філософії права та особливості філософсько-правової рефлексії. Встановити місце філософії права у системі наук. Письмово виписати основні концепції філософії права та надати їх короткі характеристики. Визначити місце філософії права у системі наук. Вміти сформулювати основні питання й функції філософії права.

Питання для самоперевірки:

1. В чому особливість право і держава як об'єктів філософського дослідження.
2. Сформулюйте визначення філософії права.
3. Розкрийте предмет філософії права.
4. Прокоментуйте основні концепції філософії права.
5. Надайте характеристику основних моментів права: рівність, справедливість, свобода, закон.
6. Яке місце філософії права в системі філософських наук?
7. Яке місце філософії права в системі юридичних наук?

Література: 1, 2, 4, 6, 9, 20, 23.

Тема 2. Методологія і принципи філософії права

План

1. Методологія як вчення про метод діяльності: теоретичний та практичний дискурси.

2. Методологія права та її рівні.
3. Філософія права як системоутворююча основа знань про правову реальність.
4. Евристичні можливості філософії права.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати зміст методологія як вчення про метод. Письмово описати зміст методології права та її рівнів, а також їх особливості. Вміти розкрити зміст підходів філософії права до осмислення правової реальності. Вміти роз'яснити евристичні можливості філософії права.

Питання для самоперевірки:

1. Розкрийте зміст поняття «методологія» .
2. Поясніть теоретичний та практичний дискурси методології.
3. Що таке методологія права?
4. Сформулюйте рівні методології права.
5. Окресліть межі і можливості пізнання правової реальності.
6. Охарактеризуйте методологічні принципи, методи і прийоми дослідження правових явищ.

Література: 1, 4, 5, 6, 7, 12, 14, 17, 21, 25.

Тема 3. Основні типи праворозуміння: філософський дискурс

План

1. Феномен праворозуміння: зміст й значення.
2. Правовий позитивізм: філософсько-правова характеристика.
3. Природно-правове мислення: особливості змісту і практичної реалізації.
4. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати зміст феномену праворозуміння його складових. Вміти розкрити зміст правового позитивізму, надати його філософсько-правову

характеристику. Пояснити особливості змісту і практичної реалізації положень природно-правового мислення. Письмово сформулювати основні способи обґрунтування права (об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність).

Питання для самоперевірки:

1. В чому полягає сутність феномену праворозуміння?
2. Як праворозуміння впливає на правотворчість і правозастосування?
3. Сформулюйте основні характерні рисами правового позитивізму.
4. Окресліть слабкі й сильні сторони правового позитивізму.
5. Які ідеї є основою природно-правового мислення?
6. Поясніть сутність природно-правового мислення.
7. Поясніть зміст феномену природне право.
8. Окресліть типологію концепцій природного права.
9. Сформулюйте основні способи обґрунтування права.

Література: 1, 3, 5, 6, 8, 14, 16, 20, 21.

Тема 4. Характеристика етапів становлення філософії права.

План

1. Виникнення і розвиток філософсько-правових поглядів в епоху Античності.
2. Зміст філософсько-правових ідей доби Середньовіччя.
3. Філософсько-правова думка доби Відродження.
4. Філософія права: головні ідеї доби Нового часу.
5. Внесок мислителів-просвітників у розвиток філософії права.
6. Німецька філософсько-правова школа кінця XVIII - середини XIX століття.
7. Сучасна філософія: концептуальні ідеї та основні теорії.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати зміст поняття адміністративного позову. Вміти на практиці реалізувати форму та зміст адміністративного позову. Дослідити вимоги, що містяться у адміністративному позові. Письмово опрацювати права

позивача, стосовно дій з адміністративним позовом. З'ясувати процесуальний зміст відкриття провадження в адміністративній справі. Виписати підстави залишення позовної заяви без руху, а також повернення позовної заяви. З'ясувати зміст та особливості підготовчого провадження, судового розгляду, ухвалення судового рішення.

Питання для самоперевірки:

1. Окресліть передумови виникнення філософсько-правових поглядів в епоху Античності.
2. Які основні наративи філософсько-правових поглядів в епоху Античності?
3. Сформулюйте зміст філософсько-правових ідей доби Середньовіччя?
4. В чому полягають особливості філософсько-правових ідей доби Середньовіччя?
5. Розкрийте історичні передумови виникнення філософсько-правових ідей доби Нового часу.
6. Надайте характеристику основних філософсько-правових ідей доби Нового часу.
7. В чому полягає внесок мислителів-просвітників у розвиток філософії права?
8. Які фундаментальні ідеї були сформульовані у сфері філософії права у добу Просвітництва?
9. Чому в історії філософії права особливе місце належить німецькій філософсько-правовій школі кінця XVIII - середини XIX століття?
10. Які фундаментальні ідеї були сформульовані у сфері філософії права представниками німецької філософсько-правової школи кінця XVIII - середини XIX століття?
11. Яке значення мають для розвитку філософії права й права загалом ідеї німецької філософсько-правової школи кінця XVIII - середини XIX століття?
12. Окресліть концептуальні ідеї та основні теорії сучасної філософії права?

Література: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 20, 23, 25.

Тема 5. Онтологічні питання філософії права: природа й структура права

План

1. Онтологічна природа права. Правова реальність як предмет осмислення.
2. Онтологія права з точки зору позитивізму.
3. Буття права у природно-правовому дискурсі.
4. Форми буття права та їх співвідношення.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати зміст онтологічної природи права. Вміти охарактеризувати феномен правової реальності. Вміти пояснити, що собою являє онтологія права з точки зору позитивізму. Бути готовим надати характеристику буття права у природно-правовому дискурсі. Виписати форми буття права з наданням їхньої філософсько-правової характеристики.

Питання для самоперевірки:

1. Як співвідносяться поняття буття, реальність, існування?
2. Сформулюйте характеристики правової реальності.
3. У чому особливість правової реальності?
4. Як співвідносяться належне і суще у праві?
5. Надайте онтологічну характеристику права з точки зору позитивізму.
6. Надайте онтологічну характеристику права з точки зору природно-правових підходів.
7. Якими категоріями можливо виразити співвідношення природного та позитивного права?
8. Охарактеризуйте форми буття права.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 20, 22, 23, 25.

Тема 6. Антропологічний та аксіологічний вимір права

План

1. Антропологічні основи права.

2. Людина і право. Філософський зміст прав людини.
3. Правова антропологія і проблематика гуманістичних основ права.
4. Аксиологія і аксіологія права: предмет та дослідницькі завдання.
5. Аксиологічний вимір права. Цінність права.
6. Право як засіб забезпечення цінностей свободи і справедливості.
7. Універсальне і культурно-особливе у правосвідомості й праворозумінні.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати предмет філософської і правової антропології. Вміти пояснити як пов'язані природа людини і феномен права. Знати основний зміст проблематики гуманістичних основ права. Письмово розписати предмет та дослідницькі завдання аксіології права. Вміти охарактеризувати аксіологічний вимір права та роз'яснити в чому цінність права. З'ясувати функцію права у забезпеченні цінностей свободи і справедливості. Вміти розкрити універсальне і культурно-особливе у правосвідомості й праворозумінні.

Питання для самоперевірки:

1. Що вивчає філософська і правова антропологія?
2. Як пов'язані природа людини і феномен права?
3. В чому полягає філософський зміст прав людини?
4. В чому полягає значення прав людини? В чому їхня функція в сучасному суспільстві?
5. Обґрунтуйте цінність прав людини.
6. В чому полягає зміст проблематики гуманістичних основ права?
7. Що вивчає аксіологія і аксіологія права?
8. Що таке аксіологічний вимір прав?
9. Розкрийте зміст цінності права.
10. Що таке свобода і справедливість? Чому вони мають ціннісний статус?
11. Як співвідносяться справедливість, свобода і право?
12. Що таке правовий менталітет? Як співвідносяться правосвідомість і правовий менталітет?
13. Які чинники визначають зміст і характеристики правосвідомості й правового менталітету?

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 11, 16, 17, 19, 21, 22, 24, 25.

Тема 7. Інституційний вимір права

План

1. Поняття політико-правових інститутів.
2. Держава і людина: проблематика взаємовідносин.
3. Принципи верховенства права і законності у державній практиці.
4. Проблема легітимації влади.
5. Громадянське суспільство і держава.
6. Філософсько-правовий аспекти правотворчості і правозастосування.

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до практичного заняття з'ясувати зміст поняття «політико-правовий інститут», а також види політико-правових інститутів. Мати уявлення й розуміння про зміст проблематики взаємовідносин держави і людини. Письмово розписати сутність принципів верховенства права і законності. Пояснити важливість застосування цих принципів у державній практиці. Вміти пояснити зміст проблеми легітимації влади та можливі шляхи її вирішення. Письмово (у формі есе) розкрити зміст відношення «Громадянське суспільство – Держава». Оперуючи філософсько-правовими знаннями вміти розкрити рині аспекти правотворчості і правозастосування.

Питання для самоперевірки:

1. Дати визначення поняття «політико-правовий інститут»?
2. Охарактеризувати різні види політико-правових інститутів?
3. Розкрити зміст принципів верховенства права і законності?
4. В чому полягає проблема легітимації влади?
5. Розкрийте відношення «Громадянське суспільство – Держава».
6. В чому особливості кореляції правотворчості і праворозуміння.
7. Як впливає певний тип праворозуміння на практику правозастосування?

Література: 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню студентами матеріалу з навчальної дисципліни «Філософія права» та формуванню у них навичок та вмінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи студентів є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та опрацювання літератури, що пропонується до вивчення за темами навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, виконання завдань за темами темах практичних занять;
- підготовка письмових відповідей на питання для самопідготовки;
- робота в інформаційних мережах;
- вибір теми, розроблення плану та написання реферату;
- самостійне вивчення та складання конспектів за темами, що виносяться на самостійне вивчення.

Результативність самостійної роботи виявляється під час заслуховування та обговорення промов, доповідей, захисту рефератів, поточного модульного контролю знань, перевірки письмових відповідей та підсумкового оцінювання успішності студентів.

Написання реферату

Написання рефератів як форма самостійного вивчення навчальної дисципліни передбачає дослідження основних питань програмного матеріалу.

Усі реферати повинні відповідати єдиним вимогам.

1. Робота повинна бути акуратно виконана на стандартних аркушах формату А4 у друкованому варіанті, обсягом 15-18 сторінок. Поля сторінки 20 мм з усіх боків. Набір здійснювати текстовим редактором Times New Roman, 14 кегль, міжрядковий інтервал 1, абзац 1,25 см. Рівняння тексту по ширині сторінки. Сторінки нумеруються внизу по центру арабськими цифрами без крапки наприкінці, додержуючись наскрізної нумерації. Першою сторінкою є титульна, на ній номер сторінки не проставляється.

2. Конкретний зміст реферату, його структура визначається студентом разом із викладачем. Як правило, реферат має таку структуру:

– **ВСТУП**, де обґрунтовується вибір теми реферату, її актуальність, формуються основна мета і завдання дослідження.

– **ОСНОВНА ЧАСТИНА**, яка складається з двох або трьох розділів. У розділі належить викласти загальні, теоретичні та методичні питання. У наступних розділах розкривається конкретний матеріал, який має практичне значення. З метою більш логічного викладення матеріалу кожний розділ закінчується невеликими висновками.

– **ВИСНОВКИ** – заключна, узагальнююча частина реферату, де стисло підбивають підсумки дослідження, міститься особиста позиція автора реферату.

– Текстова частина реферату завершується **СПИСКОМ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**, де найменування використаних монографій, посібників та статей розташовані в алфавітному порядку за першою літерою прізвища автора. Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. Він прийнятий для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації.

Наприклад:

Білуха М. Т. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Вища школа, 1997. 271 с.

Битяк Ю. Адміністративне судочинство як форма забезпечення верховенства права і законності. Право України. 2011. № 4. С. 4–11.

– **ДОДАТКИ**, які подаються наприкінці реферату, наводяться таблиці, ілюстрації та інші допоміжні матеріали.

3. Реферат починається з титульної сторінки.

4. Вступ, розділи і висновки, які розміщуються в указаній послідовності, починаються з нової сторінки. Заголовки розділів реферативного дослідження слід розміщувати посередині рядка і писати великими літерами без крапки наприкінці й не підкреслювати. Перенос слів у заголовку не допускається. Відстань між заголовком та наступним рядком повинна дорівнювати пропущеному рядку.

5. На цитати треба давати посилання, які робляться мовою оригіналу. Після цитати робиться в дужках позначка [4, с. 38]. Це означає, що дане видання міститься у списку літератури за порядковим номером – 4. Друга цифра – 38 – означає номер

сторінки, звідки взята цитата.

6. Оцінка реферату враховує ступінь розкриття теми, обсяг використаної літератури, змістовність викладення фактів, рівень самостійності міркувань. Важливо, щоб реферат був написаний відповідно до теми, а його структурні підрозділи повністю розкривали проблему дослідження.

Перелік тем для рефератів

1. Антична філософія права.
2. Середньовічна філософія права.
3. Державно-правові погляди Аристотеля.
4. Політико-правові погляди Платона.
5. Християнство та права людини.
6. Вчення про справедливість, право і державу Августина Аврелія.
7. Тема пріоритету політики над правом і мораллю у роздумах Н. Макіавеллі.
8. Філософія права Нового часу.
9. Основні ідеї роботи Т. Гоббса «Левіафан».
10. Держава та її функції в контексті соціальної філософії Гоббса.
11. Ідея свободи у філософії Дж. Локка.
12. Філософія права французького Просвітництва.
13. Теорія суспільного договору Ж.-Ж. Руссо.
14. Філософія права Канта
15. Філософія права Гегеля.
16. Філософія права Фіхте.
17. Теорія суспільного договору Руссо.
18. Проблема державної влади та управління в політичному вченні Монтеск'є.
19. Ідея права в творчості філософів доби Просвітництва в Україні.
20. Філософія природного права.
21. Філософсько-правові вчення в XIX столітті.
22. Філософсько-правові ідеї українських мислителів наприкінці XIX - початку XX століть.
23. Головні ідеї праці П. Юркевича «Історія філософії права. Вступ».
24. Філософія права в XX столітті: основні концепції.
25. Формування філософської методології.
26. Методологія загальної теорії права.

27. Правова сфера життя як об'єкт філософського осмислення.
28. Раціональність права.
29. Концепції влади та її походження, види влади, структура та ресурси.
30. Право і закон: співвідношення понять.
31. Право і мораль.
32. Належне і суще в праві.
33. Релігія і право.
34. Філософсько-правові проблеми громадянського суспільства.
35. Аксиологічний аспект філософії права.
36. Соціальні, політичні і правові конфлікти: питання застосування колізійного права.
37. Філософська та юридична герменевтика.
38. Соціологія права про правосвідомість як соціологічна категорію.
39. Феноменологія права.
40. Предмет і методи етнології права.
41. Юридична антропологія.
42. Онтологія права: відмінності в підходах.
43. Соціальні та правові технології.
44. Концепції цінності права.
45. Проблема гуманізації права.
46. Поняття правової людини.
47. Справедливість: універсалізм чи комунітаризм?
48. Філософський смисл і обґрунтування принципу верховенства права.
49. Правовий ідеал та правова дійсність: проблема співвідношення.
50. Особливості української правової культури.

Поданий перелік тем для реферативного опрацювання не є вичерпними, студент може самостійно запропонувати викладачеві тему для опрацювання.

Контрольні роботи

Контрольні роботи виконуються з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення

конкретного фахового завдання. Тематика контрольних робіт укладена відповідно до завдань навчальної дисципліни і пов'язане з практичними потребами юридичного фаху. Вибір варіанту контрольної роботи здійснюється за формулою № варіанту = дата народження студента – 1 (для народжених у перший день місяця – варіант № 1).

Вимоги до оформлення контрольних робіт:

1. Для набору тексту і таблиць необхідно використання редактору Microsoft Word для Windows.

2. Перед набором тексту налаштуйте вказані нижче вказані параметри текстового редактору: поля по 2 см; шрифт Times New Roman, розмір – 14; міжрядковий інтервал – 1; вирівнювання за шириною; абзацний відступ 1,25 см; орієнтація листа – книжна.

3. Оформлення посилань на інформаційні джерела. Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки. Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки (наприклад, [32, с. 85]).

Наприкінці контрольної роботи наводиться *список використаних джерел*. Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. Він прийнятий для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації.

Завдання № 1

1. Предмет та завдання філософії права.
2. Розкрийте проблемний зміст відношення «Право і свобода».
3. Окресліть філософсько-правові проблеми евтаназії.

Завдання № 2

1. Місце філософії права в соціальній філософії.
2. Розкрийте проблемний зміст співвідношення «Право і рівність».
3. Окресліть філософсько-правові проблеми клонування.

Завдання № 3

1. Типологія концепцій філософії права.
2. Розкрийте поняття «негативної» та «позитивної» свободи.
3. Окресліть філософсько-правові проблеми штучного переривання вагітності.

Завдання № 4

1. Соціокультурні, гносеологічні й аксіологічні аспекти правового вчення.
2. Розкрийте проблему реалізації прав людини в сучасному суспільстві (на прикладі України).
3. Свобода як індивідуальна та суспільна цінність.

Завдання № 5

1. Філософське поняття права.
2. Розкрийте поняття «суб'єктивні та об'єктивні сторони права», «правоздатність і дієздатність».
3. Комунікативна концепція правової свободи.

Завдання № 6

1. Основні моменти права: рівність, справедливість, свобода, закон.
2. Пояснити сутність норми та патології в праві.
3. Розкрийте сутність проблеми «особистість і право».

Завдання № 7

1. Поясніть основні модифікації філософії позитивного права (соціологічна концепція, юриспруденція інтересів, марксизм; психологічна школа, нормативістська концепція права).
2. Розкрийте зміст правової реальності та наведіть її структуру.
3. Поняття поведінки з відхиленням.

Завдання № 8

1. Правова держава та етична юриспруденція.

2. Окресліть специфіку правових відносин.
3. Злочин як форма поведінки з відхиленнями.

Завдання № 9

1. Розкрийте концепції походження права.
2. Розкрийте поняття «справедливості» в римському праві.
3. Розкрийте сутність концепцій злочину (релігійна, соціологічна, волюнтаристична, позитивістська).

Завдання № 10

1. Окресліть місце та значення права в сучасному суспільстві.
2. Розкрийте проблему реалізації прав людини в сучасному суспільстві (на прикладі України).
3. Філософські підстави покарання.

Завдання № 11

1. Розкрийте сутність та структуру правосвідомості.
2. Розкрийте проблемний зміст співвідношення «Право і свобода».
3. Філософсько-правові аспекти страти.

Завдання № 12

1. Окресліть проблему співвідношення права та закону.
2. Розкрийте поняття «негативної» та «позитивної» свободи.
3. Поясніть сутність і структуру правової діяльності.

Завдання № 13

1. Розкрийте сутність та проблемний зміст співвідношень «право і влада», «право і правопорядок», «правова держава».
2. Розкрийте поняття «суб'єктивні та об'єктивні сторони права», «правоздатність і дієздатність».
3. Поясніть поняття ефективності права.

Завдання № 14

1. Філософське поняття права.
2. Сутність правової діяльності та управління.

3. Правова культура та її особливості.

Завдання № 15

1. Гносеологія права: сутність та завдання.
2. Розкрийте проблемний зміст співвідношення «Право і справедливість».
3. Поясніть поняття правової безпеки.

Завдання № 16

1. Поясніть межі та можливості пізнання правової реальності.
2. Розкрийте проблему правового самозахисту особистості.
3. Проблема подолання бюрократизму в органах державної влади.

Завдання № 17

1. Розкрийте сутність проблеми методу у філософії права.
2. Розкрийте поняття «суб'єкт правової комунікації».
3. Поясніть поняття природного права і його історичні модифікації.

Завдання № 18

1. Поясніть сутність позитивістської теорії права.
2. Розкрийте поняття простір правової комунікації.
3. Розкрийте проблемний зміст співвідношення «Право і рівність».

Завдання № 19

1. Державна влада як об'єкт соціально-філософського аналізу.
2. Розкрийте поняття «суб'єктивні та об'єктивні сторони права», «правоздатність і дієздатність».
3. Розкрийте проблему тлумачення права.

Завдання № 20

1. Проблема історичного і логічного у розумінні права.
2. Ідея правової держави в історії філософсько-правової думки.
3. Пояснити сутність норми та патології в праві.

Завдання № 21

1. Окресліть характерні риси правової держави.
2. Свобода як індивідуальна та суспільна цінність.
3. Специфіка мови права.

Завдання № 22

1. Поясніть поняття природного права і його історичні модифікації.
2. Розкрийте поняття «негативної» та «позитивної» свободи.
3. Проблеми демократії сучасних держав.

Завдання № 23

1. Розкрийте ідею природного права в неklasичній філософії.
2. Проблема подолання бюрократизму в органах державної влади.
3. Розкрийте поняття «справедливості» в римському праві.

Завдання № 24

1. Розкрийте проблему реалізації прав людини в сучасному суспільстві (на прикладі України).
2. Поясніть сутність і структуру правової діяльності.
3. Філософсько-правові проблеми гендера.

Завдання № 25

1. Правова держава та етична юриспруденція.
2. Проблема посилення правового захисту громадян в сучасній Україні.
3. Розкрийте зміст правової реальності та наведіть її структуру.

Завдання № 26

1. Поясніть основні модифікації філософії позитивного права (соціологічна концепція, юриспруденція інтересів, марксизм; психологічна школа, нормативістська концепція права).
2. Поясніть поняття ефективності права.
3. Філософсько-правові проблеми охорони довкілля.

Завдання № 27

1. Розкрийте сутність проблеми «особистість і право».
2. Філософсько-правові проблеми біоетики.
3. Зміст етичної юриспруденції.

Завдання № 28

1. Розкрийте поняття «суб'єктивні та об'єктивні сторони права», «правоздатність і дієздатність».
2. Поясніть поняття «громадянська власність».
3. Окресліть філософсько-правові проблеми евтаназії.

Завдання № 29

4. Предмет та завдання філософії права.
5. Філософське поняття права.
6. Окресліть механізми формування правової особистості.

Завдання № 30

1. Типологія концепцій філософії права.
2. Правосвідомість її сутність та структура.
3. Розкрийте поняття «негативної» та «позитивної» свободи.

4. Рекомендована література

Базова:

1. Бачинін В.А., Журавський В.С, Панов М.І. Філософія права : підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 472 с.
2. Гребеньков Г. В., Фіолевський Д. П. Юридична етика : навч. пос. Київ : Алерта, 2004. 209 с.
3. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. К. : Знання, 2005. 375 с.
4. Теорія держави і права: Академічний курс : підруч. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
5. Флософія права : навч. посіб. / за заг. ред. М .В. Костицького та Б. Ф. Чміля. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
6. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / ред. О. Г. Данильян ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2009. 208 с.
7. Философия права: конспект лекций / ред. О. Г. Данильян. Харків : Право, 2009. 176 с.
8. Філософія права / за ред Дж. Фейнберга. Київ : «Основа», 2007. 256с.
9. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / ред. О. Г. Данильян ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 208 с.

Допоміжна

10. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 536 с.
11. Загальна теорія держави і права : підручник. / Кельман М. С., Мурашин О. Г. К. Київ: Кондор, 2008. 486 с.
12. Иконникова Г. И., Ляшенко В. П. Основы философии права. Москва : ИНФРА– М, 2001. 256 с.
13. Кальной И. И. Философия права : учебник. СПб. : Изд-во Р.Асханова «Юридический центр Пресс», 2006. 259 с.

14. Козловський А. А. Філософія права : навч-метод. посіб. Чернівці : Рута, 2003. 128 с.
15. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. Харків : Одиссей, 2006. 352 с.
16. Матвійчук А. В. Праворозуміння в контексті підготовки фахових правників. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2018. № 2 (20). С. 96–101.
17. Матвійчук А. В. Екологічна деонтологія: філософсько-методологічне осмислення наукових перспектив. Рівне : О. Зень, 2014. 400 с.
18. Матвійчук А. В., Матвійчук О. В. Громадянське суспільство та деонтологічний дискурс. Сучасне державотворення: правова трансформація в умовах світових змін: монографія / за заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького, Київський університет права НАН України. Київ : Талком, 2020. С. 195–217.
19. Ролз Джон. Теория справедливости / пер. с англ. В. Карпович, А. Шевченко; науч. ред. и предисл. В. В. Целищева. Изд. 2-е. Москва: Издательство ЛКИ, 2010. 536 с.
20. Философия права: учебник / Под ред. О. Г. Данильяна. Москва : Эксмо, 2005. 416 с.
21. Філософія права : підручник для юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий дім "Ін Юре", 2003. 472 с.

Інформаційні ресурси

22. <http://www.nbuv.gov.ua> – бібліотека ім. В.І. Вернадського
23. <http://ikt.at.ua/load/9-1-0-97> – Філософія права. Підручник-конспект. М.О. Ричков
24. http://www.zakon.at.ua/load/book/filosofija_prava_ii_kalnoj/2-1-0-274 – Кальной І. І. Філософія права.
25. <http://samusenko.my1.ru/load/17-1-0-26> – Філософія права / Навчальний посібник